

C-UPPSATS

Hösten 2005

*Institutionen för beteendevetenskap
Sociologi*

Ungdomars sociala konstruktion av arbetslivet

Författare

Karolina Hansen
Linda Åkesson

Handledare

Sören Augustinsson

Abstrakt

Dagens gymnasieungdomar – morgondagens arbetskraft. Den tesen har varit grundläggande i vårt uppsatsarbete. I vår egen framtida yrkesroll som personalvetare kommer vi att möta morgondagens arbetskraft och därför är det intressant att göra en studie om ungdomars sociala konstruktion av arbetslivet. Syftet är att beskriva och resonera kring de konstruktionsprocesser som ligger bakom ungdomars bilder av arbetslivet. Metodvalet föll på att utföra en kvalitativ studie för att kunna göra en induktiv, tolkande och konstruktionistisk studie av de interaktionsprocesser som pågår mellan ungdomar och deras omgivning där det går att visa på att verkligheten skapas i den interaktion som sker mellan individer och inom individen. För att kunna utföra studien och resonera kring konstruktionsprocesserna lästes tidigare undersökningar inom ungdomsforskning och elva semistrukturerade intervjuer genomfördes. Därefter genomfördes en diskursanalys av materialet. Eftersom studien är beskrivande blir den bara gällande för situationen som studerats och det går inte att dra några generella slutsatser om ungdomars interaktion om arbetslivet. Resultatet var att familjen, främst föräldrarna, och kompisarna har störst betydelse som signifikanta andra för ungdomarna i studien. Detta sattes sedan i relation till tidigare forskning och teori. Intressant vore att göra en vidare undersökning om varför medias roll är liten, har media spelat ut sin roll?

Nyckelord: konstruktionsprocess, ungdomar, arbetslivet

Innehållsförteckning

1. Bakgrund	1
1.1 Inledning.....	1
1.2 Syfte	3
1.3 Disposition	3
2. Teori och litteraturoversikt.....	4
2.1 Interaktion	5
2.2 Symboler	5
2.3 Den andre	7
2.4 Samhället	8
2.5 Självet.....	9
2.6 Kultur, ideologi och makt.....	10
2.7 Sammanfattning	11
3. Metod	13
3.1 Metodologisk ansats.....	13
3.2 Urval.....	14
3.3 Intervjuareffekt.....	14
3.4 Analys.....	15
3.5 Tillvägagångssätt.....	16
3.6 Litteratur.....	17
4. Resultatredovisning.....	18
4.1 De olika delarna i konstruktionsprocessen.....	18
4.1.1 Familjen.....	18
4.1.2 Kompisar	20
4.1.3 Media.....	21
4.1.4 Skola/samhälle	22
4.1.5 Sammanfattning	24
4.2 Ungdomarnas bild av sitt framtida arbetsliv som diskurs	24
4.2.1 Arbetslivets innehåll.....	25
4.2.2 Arbetslöshet och arbetslösa	26
5. Analys.....	28
5.1 De signifikanta andra	28
5.2 Självet.....	32
6. Slutdiskussion.....	34

Referenser

Bilaga 1, Intervjuguide

1. Bakgrund

1.1 Inledning

Dagens gymnasieungdomar är morgondagens arbetskraft. Den tesen har varit grundläggande i vårt uppsatsarbete. Ungdomarna kommer att ersätta många av de fyrtiotalister som inom det kommande årtiondet kommer att lämna arbetsmarknaden. Det är dessa nya arbetstagare som bland annat kommer att ta hand om våra barn och gamla i framtiden. Att i samband med rekrytering och i andra sammanhang ha en bild av hur dagens ungdomar tänker kring arbetslivet är betydelsefullt. För att kunna möta och ibland också ha möjlighet att påverka dessa bilder som ungdomar har av arbetslivet är kunskaper om hur de konstruerar dessa bilder av stort intresse, menar vi. Som personalvetare kommer vi att möta morgondagens arbetskraft och därför är det intressant att göra en studie om ungdomars sociala konstruktion av arbetslivet. En fördjupad kunskap kan ge bättre förutsättningarna för att kunna tillfredsställa de behov som finns på arbetsmarknaden och kunna matcha dem med arbetskraftens krav och möjligheter. Den sociala konstruktionen är resultatet av de konstruktionsprocesser som involverar ungdomarna och individer i deras omvärld, familjen och kompisar men även media och skola/samhälle.

Bland tidigare gjord ungdomsforskning går det att urskilja flera olika infallsvinklar, som leder forskare i olika riktningar gällande ungdomars uppfattning om och erfarenheter av arbetslivet. Det finns forskare som valt att studera vilka faktorer som påverkar ungdomars val av gymnasieutbildning, forskare som undersöker ungdomars värderingar inför ett framtida arbetsliv och forskare som studerar ungdomars förväntningar inför arbetslivet. Denna tidigare forskning har varit inspirationskällan när intresset väcktes och när vi diskuterade oss fram till formuleringen av syftet för uppsatsen.

Ahlgren menar att elever oftast har erfarenheter från arbetslivet inom service- och vårdområdena, eftersom det är här de har möjlighet att ha extrajobb vid sidan om studierna. Hon menar att möjligheterna uppstår då individen kan jämföra sig själv med andra och få sina kompetenser prövade och värderade. Något som sätts på prov kan vara den sociala kompetensen, vilket kan utgöra en referens för ett senare inträde på arbetsmarkanden för

individ. Ungdomarna reflekterar över vad som saknas i ett meningsfullt arbete och prövar sina kompetenser från tidiga kontakter med arbetslivet under studietiden.¹

Intervjustudien *Ungdomars möjligheter i arbetslivet* från Arbetsmiljöinstitutet avser att urskilja förhållanden som hindrar eller gynnar ungdomars välbefinnande och utveckling i arbetslivet. Elva personer på så kallade nyckelpositioner intervjuades och fick ge sin syn på ungdomars möjligheter inför sitt framtida arbetsliv. I resultatet visade det sig att dagens ungdomar ansågs stå inför fler komplexa valsituationer i jämförelse med tidigare generationer.²

Morgondagens arbetskraft är en värderingsundersökning gjord på elever som går sin sista termin på gymnasiet. Thomas Fürth et al. studerar de värderingar dessa elever har då de tror sig kunna skapa en bild av hur värderingarna kommer att se ut i framtiden eftersom dessa ungdomar kommer att utgöra den framtida arbetskraften. De menar att de funnit en åldersgrupp vars grundläggande livsvärderingar till stor del hunnit stabilisera sig och att deras tillvaro består av förväntningar och långsiktiga planer.³

Valdemarsson har skrivit avhandlingen *Förväntningar inför arbetslivet En longitudinell studie hos några ungdomar av förväntningarnas uppkomst och deras betydelse för inställningen till arbetslivet i industriföretag*. Avhandlingen ger en bild av hur förväntningarna skapas och hur de ser ut hos de ungdomar han undersökt. Han vill se vilka faktorer som främst leder fram till dessa förväntningar. Valdemarsson har undersökt vilka mål som ungdomarna hade med sitt framtida yrke. Med det menat vad som gör att individen arbetar, är det för lönen eller har arbetet i sig ett annat mål.⁴

Studier inom Arbetsmiljöinstitutets forskningsprogram, *Den goda arbetsmiljön. Ungdomars villkor nu och i framtiden*, framhåller den dåliga överensstämmelsen mellan ungdomars krav och förväntningar på arbetet på ena sidan och arbetets utformning på andra. Resultatet av undersökningen visar att ungdomar ställer högre krav på arbetets meningsfullhet i jämförelse med äldre individer. Flera av studierna som ingår i forskningsprogrammet behandlar ungdomars inställning till arbete och även deras värderingar och attityder i övrigt. Vad som

¹ Ahlgren (1999)

² Hagström & Selander (1994)

³ Fürth et al. (2002)

⁴ Valdemarsson (1985)

värderas som ett bra arbete skiftar mycket ungdomarna emellan, och forskarna knyter det till skillnader i värderingar, livsstilar, social bakgrund, utbildning och arbetserfarenheter. Forskarna menar att förhållningssättet till arbete på så vis formas som en del av en mer omfattande socialisation in i arbetslivet.⁵

Den ungdomsforskning som vi funnit studerar inte konstruktionsprocesser utan presenterar i de flesta fall olika bilder ungdomar har gällande arbetslivet och deras egen del i det. Forskningen som presenterats är därför ett urval av det som hittades vid sökning på ungdomsforskning och ungdomars anknytning till arbetslivet. På grund av detta är det svårt att göra en jämförelse mellan tidigare forskning och vårt resultat när det gäller interaktion, det som går att jämföra är hur ungdomars bilder av arbetslivet ser ut. Vi är således intresserade av att beskriva ungdomars socialisering och att titta på de konstruktionsprocesser som i interaktionen med deras omvärld skapar deras bilder av arbetslivet.

1.2 Syfte

Syftet är att beskriva och resonera kring de konstruktionsprocesser som ligger bakom ungdomars bilder av arbetslivet.

1.3 Disposition

I det nästkommande kapitlet argumenteras för en teoretisk grund för att förstå hur konstruktionen av ungdomars bilder av arbetslivet kan tänkas gå till. Denna är också en litteraturoversikt inom det generella område som vi rör oss, det vill säga hur individer i relationer konstruerar bilder av något utanför dem. I metodkapitlet beskrivs bakgrunden till valet av metod, dess för- och nackdelar samt de svårigheter som var förknippat med den metod vi valt utifrån uppsatsens syfte och de begränsningar som alltid finns förenade med en studie. I det därefter följande kapitel resultatredovisas vad ungdomarna berättat i intervjuerna. Efter det analyseras ungdomarnas berättelser med stöd i teorikapitlet och genom en fördjupning av forskning och teori inom det område som redovisas i teorikapitlet. Teorikapitlet är således att betrakta som en ram som vi sedan fördjupar i analyskapitlet. Uppsatsen avslutas med ett resonemang kring resultatet av studien, hur detta praktiskt kan användas och avslutningsvis presenteras några förslag till fortsatta studier inom området.

⁵ Hagström (1991)

2. Teori och litteraturoversikt

I följande kapitel kommer vi att ge förutsättningarna för analysen av det insamlade intervjumaterialet i studien. Teorin består av olika begrepp och dessa ska ses som sammanlänkade och inte som separata delar. De står i förhållande till varandra i den ständiga konstruktionsprocess som är målet att beskriva och resonera kring i studien. Mellan ungdomarna och deras omvärld sker en ständig ström av utbyten och på så sätt förändras tankesättet kring arbetslivet för ungdomarna. Sättet att se konstruktionen grundar sig i den ontologiska ansats som finns dokumenterad i metodkapitlet. Detta kapitel är även en litteraturoversikt inom det område vi rör oss, det vill säga hur individer i relationer konstruerar bilder av något utanför dem.

Med konstruktionsprocesser avser vi det som utbyts i interaktionen mellan individer, i vårt fall mellan ungdomarna i studien och individerna i deras omvärld, och även den process som sker inom ungdomarna. Genomgående i uppsatsen där begreppet ungdomar tas upp avses ungdomarna som intervjuats i studien. Vidare i uppsatsen kommer begreppen interaktionsprocess och kommunikationsprocess att användas växelvis och vi lägger samma betydelse i de två begreppen som i begreppet konstruktionsprocess. Begreppet konstruktionsprocess är övergripande och innefattar begreppen interaktionsprocess och kommunikationsprocess. För att en bild av något ska kunna konstrueras krävs att individer kommunicerar med varandra, det vill säga de interagerar, de befinner sig i en ständig interaktionsprocess. Vi har därför valt att använda dess begrepp som likvärdiga. Ur intervjumaterialet går det att utläsa att, att bli något är att skaffa sig ett yrke som gemene man vet vad det innebär, något handfast som inte behöver förklaras när det nämns. När vi fortsättningsvis använder begreppet att bli något är det den innebörd vi åsyftar.

Den teoretiska ansatsen i studien har varit att världen skapas genom interaktion, det är ett av flera perspektiv på hur människan ser på världen. Det har fungerat som en hjälp att förstå hur ungdomarna kommunicerar med sin omvärld och vad som blir resultatet av det. Detta kan sättas i kontrast till en ontologisk ansats där mänskligt agerande och mänskliga relationer ses som ett system, det är inte relationen som process som är i fokus utan ett befintligt system som människan föds in i och lever i. Inledningsvis följer en beskrivning av vad begreppet interaktion är med hänvisning till Meads efterföljare, vilka inspirerats av hans sätt att tänka kring begreppet, Mead är en av förgrundsgestalterna inom detta perspektiv. Kapitlet är indelat i begreppen interaktion, symboler, självet, den andre och samhället, därefter följer begreppen

ideologi, kultur, makt och auktoritet, och samtliga begreppen med koppling till interaktionsprocessen.

2.1 Interaktion

Social handling sker mellan människor, utan individers närvaro kan ingen handling äga rum och innebörd kan heller ej skapas.⁶ Interaktion är en individs handlingar och dessa blir inte meningsfulla om de inte sker i förhållande till en annan individs handlingar. Individen interagerar samtidigt mot sitt själv.⁷ Interaktion är en stimulus-responsprocess, vilket innebär att varje stimulus besvaras med en vald respons utifrån en hel uppsättning av flera olika responser. På så sätt formas processen och mening uppstår, en given stimuli får en respons i en social situation, men i en annan kan samma stimuli ge en helt annan respons och innebörd.⁸ Processen innebär att inte allt händer på en gång utan efter vartannat, en handling frammanar en ny och då skapas nya omständigheter.⁹ Mening uppstår även omedvetet, individen behöver inte vara medveten om att stimuli ger upphov till respons i en social situation. I processen vaknar individens medvetenhet genom att det interagerar med andras medvetande.¹⁰ Det är således inte en linjär stimulus-responsprocess utan ett meningsskapande i interaktionen.¹¹ Ungdomarna i studien skulle inte kunna få någon uppfattning om vare sig omvärlden i stort eller om arbetslivet om de inte interagerade med sin omgivning.

2.2 Symboler

Nästan allt mänskligt handlande är symboliskt och representerar något mer än vad som direkt kan uppfattas. Symboler representerar något som inte är närvarande, och de används för att kommunicera människor emellan och med den enskilda individens själv.¹² Symbolerna används för att kommunicera innebörd och göra världen begriplig, kommunikationen med symbolerna är grunden för allt socialt samspel.¹³ Vi har förmågan att berätta för andra vad vi tänker, vad vi känner, vad vi ska göra och vi har förmågan att kommunicera till oss själva genom att vi kan tänka. Att symboler är sociala innebär att de är definierade i situationen och inte etablerade i naturen. Symboler innefattar en förståelse och inte bara en enkel respons till dess närvaro. En symbol kan ha vilken betydelse som helst och i varje betydelse är den

⁶ Stacey (2001); Wright (2000)

⁷ Becker & McCall (1990); Stacey (2001)

⁸ Asplund (1987)

⁹ Becker & McCall (1990)

¹⁰ Berger & Luckmann (1966); Wright (2000)

¹¹ Wright (2000)

¹² Berger & Luckmann (1966); Charon (2004); Stacey (2001)

¹³ Jackson & Carter (2002)

meningsfull. Symboler är signifikanta, det innebär att symboler är meningsfulla inte bara för individen som tar emot dem utan också för användaren av dem.¹⁴

En symbol har flera betydelser och det är sammanhanget som bestämmer innebörden. I kommunikationsprocessen skapas symbolernas mening av de individer som kommunicerar.¹⁵ En bokstavlig tolkning av symboler skulle ge ett betydligt mindre utrymme för variation. Det skulle inte heller skapa någon direkt interaktion individer emellan. Symbolerna bildar tillsammans en väv av sammanhang, att symboler betyder samma sak för olika individer gör att de kan kommunicera sina tankar och vet att mottagaren förstår.

Symboler innehåller information som förmedlas genom kommunikation. Den respons som ges på den emottagna informationen är beroende av den innebörd mottagaren tillskriver den. Huvudfunktionen med kommunikation är att vi kommunicerar information för att få fram en respons, för att skapa innebörd. En handling är symbolisk då den har innebörd och den återger alltid mer eller mindre medvetet betydelser och tolkningar individen givit symbolerna denne upplevt. En handling är en respons på symboler och därför är handlingen symbolisk och framkallar responser hos andra, vilket är interaktionsprocesser. Ibland blir symbolen mer verklig än sin innebörd till exempel tevetittaren som lever sig in i såpoperans värld och tror att det är verklighet.¹⁶

Språket som symbol har väldigt stor betydelse för det sociala samspelet mellan samhällets medlemmar. Det är i första hand genom språkligt samspel som människan blir medveten om sig själv som individ. Till skillnad från djuren är människan i stånd att reflektera över sig själv och sina handlingar, skillnaden ligger i att människan använder sig av symboler i kommunikationen med andra individer.¹⁷ Omgivningen som ungdomarna interagerar med ger utrymme för reflektion hos ungdomarna. Den skapar nya kunskaper som ersätter gamla i en ständig process.

Asplund menar att det viktigaste kännetecknet för mänskligt beteende är språket. Språket är grundläggande för att ömsesidigt kunna avge gensvar och föregripa motpartens gensvar.¹⁸

¹⁴ Berger & Luckmann (1966); Charon (2004)

¹⁵ Jackson & Carter (2002)

¹⁶ ibid.

¹⁷ Nygaard (1996); Stacey (2001)

¹⁸ Asplund (1987)

Berger & Luckmann skriver att språket är ett system av vokala symboler vilka är de viktigaste i interaktionen i vardagssituationer för människan. Språket gör det möjligt att vidarebefordra inte bara det som händer just här och nu, utan även situationer som har hänt även om individen själv inte varit närvarande.¹⁹ Språket kan ses som en maskin som grundar den sociala världen, men även bidrar till att sociala identiteter och sociala relationer skapas och upprätthålls.²⁰ Ungdomarna får berättat för sig hur det kan vara på en arbetsplats, och de kan uppfatta det även om de inte varit på just den platsen. Informationen om arbetsplatsen sätts i samband med den kunskap de har från hur det är att arbeta och i interaktionen bildas ny kunskap.

Genom ord, det vill säga symboler som talas eller är skrivna, sätts grunden för alla symboler. Allt agerande och alla objekt kan endast ges mening genom att vi använder ord. Språket är nödvändigt för att vi ska kunna delge varandra vad vi tänker, det är ett symboliskt system definierat i interaktion. När vi interagerar med någon uppfattar vi genom språket vad den andre tänker, alltså kan vi sätta oss in i dennes medvetande och ge respons med grund i det.²¹ Individernas medvetande utbyter information genom en process och i den skapas ny kunskap hos individen.

2.3 Den andre

Förmågan att föreställa sig något är ett viktigt redskap för människan att använda för att förstå andra och sig själv. Denna förmåga gör det möjligt för individen att gå utanför sin egen uppfattning av verkligheten och inta rollen av den andre. Individen intar rollen av den andre både i alla sociala situationer men även när han/hon är ensam.²² I sociala situationer kan individen inta någon annans roll på ett sätt som gör att han/hon införlivar och samordnar de andras perspektiv och konkreta handlingar med sina egna.²³ Ungdomarna i studien påverkar varandra och intar varandras roller som en del av vardagen. Även den övriga omgivningen påverkar hur ungdomarna intar roller och anpassar sig till olika sociala sammanhang och på så sätt utvecklas ungdomarnas register över olika roller att ikläda sig.

¹⁹ Berger & Luckmann (1966)

²⁰ Winther Jørgensen & Phillips (2000)

²¹ Charon (2004); Jackson & Carter (2002)

²² Charon (2004)

²³ Wright (2000)

Den andre är enligt Mead uppdelad i signifikanta andra och den generaliserade andre. Signifikanta andra är personer som är viktiga för oss och som vi interagerar med kontinuerligt. De är personer vi respekterar och lyssnar på, deras åsikter har betydelse för oss. Det kan vara personer som vi inte träffat, till exempel en karaktär i en film eller en bok, men som ändå har betydelse för oss.²⁴ I skolans värld är lärare och kamrater signifikanta andra vilka iakttar individens handlingar i form av olika beteenden och prestationer.²⁵ Den generaliserade andre innebär att varje individ skapar en generell uppfattning, en kombination av flera signifikanta andra som tillsammans skapar en grupp, en gemenskap, ett samhälle. Individens har i åtanke hur en annan grupp skulle agera i en viss situation och agerar utifrån det.²⁶ Den generaliserade andre är ett uttryck för samhällets attityd gentemot den enskilda individen. Det finns således ett inre förhållande mellan självet och samhället. Individens är underordnad det sociala då förutsättningen för människoblivandet är social interaktion.²⁷

2.4 Samhället

Människor är sociala och genom hela livet lär vi oss att vara sociala, att interagera och att förstå varandra. Vi lär oss våra roller, vilka regler som finns och vilka olika värderingar och normer som finns i samhället, vi socialiseras. Genom symbolerna kan vi skapa och behålla det vi kallar vårt samhälle, de gör det möjligt för oss att kommunicera och att föra vidare vår kunskap, och genom dem skapas kulturen i samhället.²⁸ Simmel menar att samhället inte kan upplevas som en egen enhet oberoende av de individer som lever i det. Samhället bildas, upprätthålls och återskapas i kraft av de relationer individerna har till varandra.²⁹ I relation till detta skriver Jonsson att i takt med att individernas livsvillkor ändras i relativt snabb takt förändras även individernas värderingar och anspråk på utbyte från samhället för de egna insatserna. Hon diskuterar individens samhällsbetingade handlingsutrymme i till exempel övergången mellan skola och arbete och även individens rationalitet, subjektiva värderingar, livsprojekt och valmöjligheter.³⁰ Ungdomarna har fått information om samhället och tillsammans med att individen utvecklas, utvecklas även samhället. Utan individers interaktion existerar inte samhället.

²⁴ Charon (2004), Stacey (2001)

²⁵ Ahlgren (1999)

²⁶ Charon (2004), Stacey (2001)

²⁷ Nygaard (1996)

²⁸ Charon (2004)

²⁹ Nygaard (1996)

³⁰ Jonsson (1999)

2.5 Självet

Dialogen som individen för med sitt själv gör att interaktionen blir symbolisk och det innebär att kontinuerligt inta rollen av den andre. Att interaktion är symbolisk innebär att handlingen har betydelse för den individ som utför den och handlingen tolkas av de individer handlingen utförs gentemot. Således pågår även interaktion hos individen med självet när han/hon agerar gentemot den andre.³¹ Individen ser sig själv som ett objekt i omgivningen genom interaktion med andra, andra definierar självet åt individen och hjälper honom/henne att förstå sig själv i omgivningen. Självet förändras ständigt för att det blir definierat och omdefinierat genom social interaktion. Självet är inte en individs personlighet utan endast ett objekt i ständig förändring, det är en process som hela tiden skapas och återskapas i varje social situation individen befinner sig i. Socialiseringen gör det möjligt för individen att gå utanför sig själv och titta på självet objektivt. Mead trycker väldigt starkt på denna förmåga, att kunna gå utanför sig själv, att inta rollen av den andre.³² De handlingar som ungdomarnas omvärld utför gentemot ungdomarna är symboliska genom att de har mening för dem som utför handlingarna och blir meningsfulla för ungdomarna. Skulle inte ungdomarna uppfatta en individs handlingar som meningsfulla, symboliska, så skulle heller inte dennes information interageras till ungdomarna. Därför är det viktigt att poängtera att det är endast de individer som är betydelsefulla i ungdomarnas omgivning som har möjlighet att kommunicera information om arbetslivet och göra att den uppfattas som meningsfull av ungdomarna.

Är uppfattningen att verkligheten är uppbyggd av den interaktion som pågår mellan människor, innebär det att varje individs verklighetsuppfattning och självet konstrueras i en oupplöslig interaktion med omvärlden.³³ I relation till det beskriver Ahlgren det subjektiva handlingsutrymmet när det gäller ungdomars val inför arbetslivet. I den kunskap som kommer från skolan, den formella, som finns i kurs- och läroplaner, bestäms vad som är viktigt att kunna och hur viktigt det är att lära. Den informella nivå, det som gäller men inte är uttalat eller nedskrivet, förmedlas indirekt genom lärare, kamrater, föräldrar och av samhället och arbetslivet utanför skolan. Mellan det som ungdomarna uppfattar som formellt viktigt och det som omgivningen informellt ser som viktigt kan det finnas en stor diskrepans. Ungdomarna

³¹ Charon (2004), Joas (1997)

³² Becker & McCall (1990), Charon (2004)

³³ Jackson & Carter (2002), Wright (2000)

uppfattar hur omgivningen bedömer deras förutsättningar och kunskaper, och utifrån det begränsas deras fria val utifrån självet.³⁴

2.6 Kultur, ideologi och makt

Individen tillhör inte bara ett samhälle, en gemenskap, utan flera. De olika sociala grupper individen tillhör är alla ett litet samhälle, alla med en rådande kultur. Kulturen är viktig för att samhället ska kunna bestå, och innebär att människorna i samhället har något gemensamt. Kulturen är socialt skapad och påverkar vad individer gör, hur de uppför sig. Kulturen är en produkt av kommunikation och vägleder de människor som är delaktiga i denna pågående kommunikation.³⁵ Angelöw & Jonsson menar att en viss kultur utvecklar ett visst språk. Vidare påverkar språket tankens form som speglar språkets struktur och även kulturen.³⁶ ”Society is social interaction that is symbolic, that is characterized by cooperation, and that develops culture.”³⁷ Jonsson skriver att i utbildningssituationer pågår en parallell process där individen lär sig om sig själv som elev, men även i kamratgruppen sker en medveten påverkan gällande gruppens normer och värderingar och individen får samtidigt vetskap om sin egen status i gruppen.³⁸

Kulturbegreppet kan jämföras med hur Jackson & Carters och Staceys definierar begreppet ideologi. Ideologi förklaras som en uppsättning idéer och åsikter. Alla människor har en ideologi, ett ramverk, det är ett måste för att få en förståelse av världen och kunna fungera i den. De idéer och åsikter en individ besitter kan förändras och detta kommer alltid inifrån individen, men yttre stimuli kan påverka förändringsprocessen. Ideologin används som ett medel att reducera osäkerhet, att upprätthålla stabilitet hos individen. Alla har sin ideologi, men delar övertygelser med andra människor.³⁹ Denna övertygelse kan ses som den gemensamma kulturen som styr samhället.

Kulturen innebär en uppsättning av regler som ska efterlevas. Om inte reglerna följs uppstår avvikelser. Becker menar att avvikelser skapas genom att sociala grupper sätter upp reglerna på ett sätt som gör att överträdelse av reglerna skapar avvikelser. Angelöw & Jonsson understryker att avvikande beteende är socialt konstruerat. Det är inte en enskild individs

³⁴ Ahlgren (1999)

³⁵ Charon (2004); Stacey (2001)

³⁶ Angelöw & Jonsson (2000)

³⁷ Charon (2004) sid. 164

³⁸ Ahlgren (1999)

³⁹ Jackson & Carter (2002); Stacey (2001)

handlande som är avvikande utan det är ett resultat av vad andra tycker. Avvikelse är en produkt av en process innefattande responser från andra människor, den är närvarande vid vissa typer av beteende och frånvarande i närheten av andra.⁴⁰ När en individ inte följer de rådande reglerna avviker denne från det gemensamma och blir något som andra lägger märke till. De individer som följer gruppens regler är uppmärksamma på dem som inte gör det. Vad som anses vara det normala lägger individer inte märke till, och vad som anses vara normalt bestäms genom interaktionen i gruppen.

Regler sätts ofta upp för de unga människorna i samhället av de äldre. Föräldrarna sätter upp regler för sina barn. Detta anses rättmätigt då unga inte anses tillräckligt kunniga och anses inte heller kunna ta ansvar för att själva sätta regler och följa dessa. Vilken förmåga en individ har att sätta upp regler, men även att tillämpa dessa på andra beror på den makt han/hon har.⁴¹ Att utöva makt handlar om att få någon att göra något oavsett om personen vill det eller ej.⁴²

Ett begrepp som innefattar makt är auktoritet. Att utöva auktoritet är inte att tvinga någon utan i detta fall är den underordnade individen villig att lyda. Individen accepterar att det som den med makt säger ska göras, ska följas.⁴³ Människor som har förmågan att utöva makt, som kan påverka, är ofta signifikanta andra.⁴⁴ Det finns olika omständigheter vari människor försöker påtvinga sina regler på andra. Det kan vara för att det finns ett intresse i gruppen att skapa och övervaka efterlevnad av vissa regler, men det kan även vara för att en efterlevnad av de uppsatta reglerna medför en social trygghet och samhörighetskänsla för gruppens medlemmar.⁴⁵

2.7 Sammanfattning

Social interaktion är grunden till samhället, utan interaktion finns inte samhället. Symboler, självet, de andra och samhället uppkommer genom interaktion. Som sociala individer använder vi vårt handlande för att kommunicera. Genom social handling blir individen social och symbolisk. Interaktion innebär att individer inkluderar varandra, tolkar varandra, de kommunicerar. Interaktion är en process där individer ger och tar av varandra fortlöpande. Vad individen gör beror till stor del på vad andra individer i situationen gör. Social interaktion

⁴⁰ Angelöw & Jonsson (2000); Becker (1966)

⁴¹ Becker (1966)

⁴² Jackson & Carter (2002)

⁴³ ibid.

⁴⁴ Angelöw & Jonsson (2000)

⁴⁵ Becker (1966)

skapar symboler människan använder sig av, interaktion skapar och definierar självet, det skapar och påverkar medvetandet och interaktion skapar och påverkar individens förmåga att inta rollen av den andre. De olika kvaliteter människan besitter är inte givna av naturen utan kan endast uppstå genom social interaktion. Mänskligheten uppstår genom social interaktion.

Kultur och ideologi skapas genom interaktionen individer emellan. Den som har makten att göra sin röst hörd är den som i första hand påverkar hur kulturen och ideologin ser ut.

3. Metod

Vi har valt att göra en kvalitativ studie av de interaktionsprocesser som pågår mellan ungdomar och deras omgivning. För att kunna utföra studien och resonera kring konstruktionsprocesserna har vi läst tidigare undersökningar inom ungdomsforskning och genomfört elva semistrukturerade intervjuer. Att välja att använda sig av intervjuer i sin forskning, enligt Widerberg, kan således vara för att få fram fakta, men det kan även vara så att man vill få förståelse för något. Vad syftet är med studien bestämmer vilket typ av intervju som kommer att användas.⁴⁶ Den förmodligen mest utbredda är den halvstrukturerade intervjun. Kännetecknen för denna är man i förväg ställt upp centrala teman och huvudfrågor. Man kan se den halvstrukturerade intervjun som ett samtal med bestämda avsikter.⁴⁷ Kritiken mot att välja kvalitativ metod är att forskningsmetoden kan ses som alltför subjektiv och att forskaren spelar en allt för stor roll i resultatet. Ytterligare kritik är att forskaren får en personlig och nära kontakt med intervjupersonerna. Från kvantitativa forskare höjs kritiken att undersökningen inte blir replikerbar. Trots denna kritik blev vårt val kvalitativ metod för dess beskrivande struktur som ger en förståelse för det vi studerar. Denna förståelse anser vi inte att vi kunnat nå genom att göra en kvantitativ studie, eftersom verkligheten då uppfattas som på förhand konstruerad.⁴⁸ Vi ville göra en induktiv, tolkande och konstruktionistisk studie där det går att visa på att verkligheten skapas i den interaktion som sker mellan individer och inom individen själv. Eftersom studien var beskrivande är den bara gällande för situationen som vi studerat och det går inte att dra några generella slutsatser.

3.1 Metodologisk ansats

Vår utgångspunkt i denna uppsats ligger i den uppfattning av världen som vi har om hur den är konstruerad, ontologiskt antagande, och hur vi skaffar oss kunskap om de konstruktionsprocesser världen består av, epistemologiskt antagande.⁴⁹ Med stöd i Meads interaktionsteori, och hos hans efterträdare menar vi att verkligheten konstrueras genom interaktion mellan individer, vilket gör att verkligheten inte finns utan interaktionen människorna emellan. Det kan liknas vid ett beroendeförhållande där samhället inte fungerar utan individerna och vice versa. Verklighetsuppfattningen grundar sig i det sätt som kunskapsinhämtningen sker. Med intervju som metod kan forskaren komma interaktionsprocessen nära, detta hade inte varit möjligt med en enkät. Även intervjuer blir

⁴⁶ Widerberg (2002)

⁴⁷ Ryen (2004)

⁴⁸ Ryen (2004); Widerberg (2002)

⁴⁹ Nylén (2005)

något problematiska. Det krävs egentligen studier där forskaren följer ungdomarna i hemmet och på fritiden, en etnografisk studie.⁵⁰ Men våra möjligheter sträcker sig inte ända hit och intervjuer ger åtminstone en bild av hur ungdomarna, genom de signifikanta andra, ser på arbetslivet.

3.2 Urval

Vi kontaktade en person på en gymnasieskola genom att ställa frågan på rektorsexpeditionen om det gick bra att vi intervjuade elever för att samla in material till föreliggande studie. Personen som vi fick kontakt med bokade in intervjuer med elva ungdomar. Ungdomarna fick ingen information angående studien eller vilket ämne intervjuerna skulle behandla. De gick på naturvetenskapliga programmet, samhällsvetenskapliga programmet, teknikprogrammet, estetiska programmet, barn och fritid special programmet, handelsprogrammet, el/teleprogrammet, teknikerprogrammet samt byggprogrammet. Samtliga ungdomar gick tredje året och de står näst i tur till att gå ut i arbetslivet, därför var det mest intressant att inrikta undersökningen på just dem. Samtidigt är de myndiga och det krävs inget godkännande från förmyndaren att intervjuas dem.

3.3 Intervjuareffekt

Utifrån Ryen⁵¹ arbetades en intervjuguide fram och den användes vid den första intervjun till att testa frågorna och känna efter om något behövde ändras på. Några ändringar gjordes inte och intervjuguiden finns att tillgå i Bilaga 1. Guiden var uppdelad i tre olika teman: Skola/fritid, sommarjobb/extrajobb samt media. Med temaindelningen avsågs att senare i analysen kunna utläsa vilka personer i ungdomarnas omvärld som de interagerar med. Frågorna var öppna och det fanns stort utrymme för att ställa ytterligare frågor inom samma tema. Följdfrågorna finns inte med i guiden då vi försökte följa intervjupersonens vändningar och alla intervjuer följde inte guiden rakt igenom men samtliga frågor besvarades. Risker fanns att intervjupersonernas svar var riktade enligt vad de tror att vi ville höra, men vi förutsätter att de svarade sanningsenligt. Vår uppgift var inte att på något sätt pressa fram något som de inte ville dela med sig av och vi uppfattade att de kände sig avslappnade i vårt sällskap. Intervjuerna flöt bra, ungdomarna öppnade sig och delgav oss personliga utsagor. Vi blev varse att det var väldigt krävande att genomföra så många som fyra intervjuer som vi gjorde dag tre. Anledningen var främst att vi blev trötta och kände oss mindre alerta och det

⁵⁰ Bryman (2002)

⁵¹ Ryen (2004)

kan ha påverkat resultaten av just de två intervjuerna på eftermiddagen. Under sista dagen upplevde vi även att frågorna började kännas invanda och en känsla av att de intervjuerna inte blev lika givande, men materialet talar för att dessa intervjuer blev minst lika bra som de övriga.

3.4 Analys

Texten/språket är underlaget för tolkning och analys. Det är viktigt att veta och ha i åtanke att språket är föränderligt, levande och motspänstigt. Mening och innebörder skiftar ständigt i språket. När man ska analysera sin ”levande” text ska man ställa sig neutral eftersom den förförståelse man har kan påverka analysen.⁵² Diskursanalys är ingen enhetlig metod, det kan snarare ses som ett perspektiv som fått olika metodologiska utformningar inom olika discipliner. I fokus för diskursanalysen är text oberoende av vilken disciplin forskaren tillhör. Arbetet med texten måste anpassas efter det textmaterial forskaren har och vilka frågor han/hon vill ställa till texten.⁵³ Diskurs handlar, enligt Nylén, om interaktionen mellan människa och språk/text och innefattar en uppsättning utsagor i ett bestämt socialt sammanhang. Diskursanalysen syftar således till att granska språkliga processer, det vill säga muntliga och skriftliga diskurser, och den intresserar sig för hur den sociala verkligheten blir till, hur den konstrueras, och inte hur verkligheten är.⁵⁴ Genom diskursanalys utforskas de synsätt på människor, händelser och saker som skapas i interaktionsprocessen.⁵⁵ Forskaren kan tänka i termer av diskurser, till exempel vid analys av intervjumaterial, för att förstå vad som sägs och hur det sägs. Att prata innebär att man uttrycker sig genom olika typer av diskurser.⁵⁶

Enligt Winther Jørgensen & Phillips samt Helkama et al. är diskurs ett bestämt sätt att tala om världen. Det sätt individer talar på har stor betydelse för skapandet av omvärld, identiteter och sociala relationer, men även för förändringen av dem. Det sociala förändras genom förändringar i diskursen. Genom användandet av diskursanalys är inte målet att komma bakom diskursen, ej heller att finna om utsagorna om världen är korrekta eller felaktiga. Fokus ligger på att undersöka de mönster som finns i utsagorna och se vilka sociala konsekvenser som olika diskursiva framställningar leder till.⁵⁷ Diskurs är enligt Foucault ett

⁵² Alvesson & Sköldberg (1994)

⁵³ Widerberg (2002)

⁵⁴ Nylén (2005)

⁵⁵ Helkama et al. (2000)

⁵⁶ Widerberg (2002)

⁵⁷ Helkama et al. (2000); Winther Jørgensen & Phillips (2000)

sätt att inrätta/upprätta kunskap, detta görs genom socialt handlande, subjektivitet och maktrelationer.⁵⁸ Alvesson & Köping anser att forskaren utifrån sin erfarenhet, kunskap och fantasi försöker belysa ett fenomen genom att ge förslag på vad detta kan betyda. Tolkningen ger en ny aspekt på fenomenet och har en poäng, den visar inte på sant eller falskt. Asplund kallar detta för aspektseende.⁵⁹

Makt och ideologi är två begrepp som ofta åtföljer diskursbegreppet.⁶⁰ En individs deltagande i diskursen är ett socialt handlande som är av stor vikt för att motivera och berättiga egna handlingar men även för att mäta andras sociala handlingar. Individen vill ha rätten att göra sin röst hörd i interaktionsprocessen, och därigenom utöva makt. På så sätt kan individen använda språket till sin fördel för att kunna bestämma över andra.⁶¹ Det leder till att vi valt att skriva om dessa två begrepp i teorin med en koppling till interaktionen med de olika delarna i ungdomarnas omvärld.

Utifrån vad som är skrivet om diskursanalys har vi valt att använda det på följande sätt; bilden som framställs är den generella uppfattningen av det framtida arbetslivet för ungdomarna i studien. Då den generaliserade andre är en kombination av flera signifikanta andra blir resultatet av interaktionsprocessen den generaliserade andre, alltså diskursen som vi ser den.

3.5 Tillvägagångssätt

Vi valde att utföra samtliga intervjuer tillsammans, väl medvetna om att det skulle kunna påverka utslaget. Uppgifterna under intervjun delade vi upp så att en intervjuade medan den andra observerade, men båda ställde följdfrågor. Ungdomarna hade inte tillgång till frågorna innan. Intervjuerna spelades in elektroniskt och transkriberades sedan av oss. Textmaterialet från intervjuerna skrevs ut och därefter användes olika färger i understrykningar vilka sedan sammanställdes under rubrikerna familj, kompisar, media och skola/samhälle. Tanken bakom denna indelning var att specificera med vilka i omvärlden som ungdomarna interagerar och vilken information som kommer från respektive av dem och även vems information som det lades mest vikt vid. Efter genomläsning plockades även material om arbetslivet ur intervjumaterialet för att kunna sammanställas till den gemensamma bild som ungdomarna har av arbetslivet. Därefter gjordes en liknande sammanställning av hur ungdomarna beskrev

⁵⁸ Becker & McCall (1990)

⁵⁹ Alvesson & Köping (1993)

⁶⁰ Winther Jørgensen & Phillips (2000)

⁶¹ Helkama et al. (2000)

bilden av arbetslösa och arbetslöshet. Dessa två bilder sammanfogades till det vi säger är diskursen i studien. Nästa sortering gällde att göra tydligt vilket/vilka i ungdomarnas omvärld som interagerar information om arbetslivet i stort och ungdomarnas framtida arbetsliv. Efterhand plockades kärnfulla citat ut ur materialet för att ge en målande beskrivning av hur ungdomarna uttryckt sig under intervjuerna. Sammanställningen av resultatet sattes därefter i relation till teorin och tidigare forskning för att synliggöra interaktionsprocesser i diskursen. Analysen sammanställdes under rubrikerna de signifikanta andra och självet. De signifikanta andra som kommunicerat det som ungdomarnas diskurs av sitt framtida arbetsliv innehöll var familjen, kompisar, lärare och kollegor på praktikplatsen. Media tillhör inte de signifikanta andra och tillhör därför inte diskursen. Avsnittet om självet förklarar den process som sker inom ungdomarna när de interagerar med sina signifikanta andra.

3.6 Litteratur

Litteratursökningarna vi gjort utgick från det syfte vi hade om att beskriva och resonera kring de konstruktionsprocesser som ligger bakom ungdomars bilder av arbetslivet. Vi sökte inledningsvis i bibliotekskatalogen. I litteraturen som vi lånade gick referenserna igenom för att få fram ytterligare material. Verk av Mead är sällsynta, vi har därför valt att använda oss av sekundär och tertiärkällor i vilka författarna använt sig av artiklar skrivna av Mead. Det innebär att den litteratur som vi läst in oss på redan är tolkad och i sin tur har vi tolkat den. Meads teorier är beskrivna på likvärdiga sätt av samtliga författare. De begrepp som vi valt att använda oss av kommer att definieras i teorikapitlet i denna uppsats.

4. Resultatredovisning

Nedan följer en presentation av resultatet av de interaktionsprocesser som sker mellan ungdomarna och människorna i deras omvärld. Därefter kommer en sammanfattad bild av arbetslivet, och arbetslösas del i det, som ungdomarna i studien gett oss. Genom att först ha sammanställt hur de olika delarna i omvärlden, familjen, kompisar, media och skola/samhälle, interagerar och kommunicerar med ungdomarna är det av vikt att föra fram resultatet av hur bilden ser ut för att på så sätt visa att den sociala interaktionen leder till något.

Utifrån teorin presenterad tidigare om att verkligheten skapas genom social interaktion kommer här en sammanställning av hur ungdomarna i vår studie kommunicerar med olika delar av sin omvärld på olika sätt och om olika saker gällande arbetslivet. De i omvärlden som vi har valt att fokusera på är familjen, kompisar, media och skola. Skolan i studien ses som samhällets påverkan i stort. Ingen uppfattning om arbetslivet skapas utan påverkan från omvärlden. Ungdomarnas medvetande kommunicerar med omvärlden och med ny information för ungdomarna en dialog både med sin omvärld och med sig själva.

4.1 De olika delarna i konstruktionsprocessen

4.1.1 Familjen

Under denna kategori inkluderas föräldrar, syskon och även mor- och farföräldrar samt andra släktingar.

Erfarenheten att ha varit med på föräldrars och/eller syskons arbetsplatser är inte så stor. Diskussionerna med föräldrarna varierar i omfattning, en del av ungdomarna pratar mer med mamma och en del av dem pratar mer med pappa. Fokus för diskussionerna ligger kring ungdomarnas framtid. Det finns tendenser i materialet som visar att föräldrarnas yrken påverkar ungdomarnas yrkesval. En av ungdomarna uttrycker det så här: ”det är dom som indirekt har visat mig utbudet”. Föräldrarna fungerar i flera fall som ett bollplank, ungdomarna säger vad de tycker och tänker och föräldrarna bidrar med sina erfarenheter och åsikter. Det är inte alltid som de är överens angående ungdomarnas framtid, men föräldrarnas åsikter väger tungt. ”Ibland kan det skära sig lite ... man har ju olika tycken och smak och det kan skära sig ibland. Och jag förstår att han vill sitt bästa för sitt barn och då förstår jag att det kan skära sig”. Några upplever att de inte har något direkt stöd av föräldrarna utan de får klara sig själva. ”Vi pratar inte så mycket om sånt hemma, jag har aldrig fått någon fråga om skolan hemma, mamma har aldrig brytt sig om skolan eller läxor eller vad jag gör i skolan.”

Ungdomarna tar in ny information från teve och tidningar och diskuterar det med föräldrarna, på så sätt omformas informationen om arbetslivet hos ungdomarna. ”... vi diskuterar lite om framtiden ... lite vad som händer i vårt samhälle som påverkar oss. Lite fackliga avtal och sånt, lite vad som händer på nyheterna ... det diskuterar vi ibland. ... vi sitter kanske och pratar en timme eller två om dagen.”

Föräldrarnas uppfattningar om vad som gäller i arbetslivet framkommer tydligt, de flesta anser att ungdomarna måste vara medvetna om att de ska bli något. I diskussioner om utbildningar som inte är direkt yrkesinriktade blir ungdomarnas val ifrågasatta med ”vad blir man på det då?”. Att bli musiker till exempel är något som inte har något stöd hos föräldrarna. Att bli något är, som tidigare nämnts, att skaffa sig ett yrke som gemene man vet vad det innebär, något handfast som inte behöver förklaras när det nämns.

Ungdomarna förmedlar föräldrarnas uppfattning om att göra bra ifrån sig i skolan, och många av ungdomarna känner att de har ett klart stöd när det gäller läxläsning och andra arbeten som ska lämnas in i skolan. Föräldrarna är uppmuntrande gällande vidareutbildning och att ungdomarna ska ha de allra bästa förutsättningarna för att lyckas i arbetslivet. Vissa av föräldrarna vill att deras barn ska blir något men en av ungdomarna uttrycker att: ”Ja, nä jag vet inte, jag vill inte sätta mig ner och liksom bli någonting som jag inte riktigt känner för i heller. Samtidigt som även om man hade blivit någonting som man inte känner för så är det inte stor sannolikhet att man får jobb ju i heller”. En förälder uppfostrar sitt barn till att göra det som är kul, att välja utbildning efter det han/hon vill göra och inte tänka så mycket på framtiden, passa på att leva i nuet. ”Jag har fått lära mig att jag ska göra något som är kul.” Personen säger att föräldern menar att: ”Kommer du inte in och får jobba med det sen så får du göra något annat helt enkelt”.

Familjen ger en bild av att arbetslivet inte är en dans på rosor, det finns medgång och motgång. De av ungdomarna som varit med sina mor- eller farföräldrar på deras arbeten visar på ett hårt arbete som börjar tidigt och slutar sent. Det visar också att deras jobb är tunga och enformiga och de har gjort samma sak under hela livet. ”Min farfar gick upp klockan fyra och skalade potatis i två timmar.”

4.1.2 Kompisar

Här inkluderas både klasskompisar och kompisar utanför skolan.

Diskussioner om valet till gymnasiet har de flesta fört med sina klasskompisar och i många fall har ungdomarna valt samma utbildning som sina kompisar. ”För att jag visste absolut inte vad jag ville bli och så hade jag många kompisar som valde denna. Vi är rätt många från min gamla klass och så verkade det lite intressant. ... En av mina bästa kompisar som jag varit kompis med sen jag var, sen vi var små, han valde det så tänkte jag att då kan jag också välja det.” Ungdomarna diskuterar även vad de ska göra när gymnasiet är slut, läsa på högskola eller jobba. De pratar om sina kvaliteter och fallenheter för olika yrken och får sina kompisars synpunkter på det. En intervjuperson uttrycker sin grund till hur de diskuterar sitt framtida arbetsliv så här: ”... vi grundar det på vad vi känner, och klarar av, det vi kan och vill, det som är roligt!”. I umgänget med de som gått ut gymnasiet är ungdomarna frågande till hur det har gått för dem, och har en inställning att visst kan det gå bra även om man inte läser vidare. Uppfattningen är att har det gått bra för dem så går det säkert bra för mig också. ”Har dom klarat sig utan att gå högskola så kan lika bra jag göra det ju. Man vill ju veta lite vad dom andra har gjort, så vet man vad man har framför sig.” Det är däremot inte mycket som ungdomarna diskuterar med sina äldre kompisar, de vill mest ha roligt när de träffas. ”... jag har mest äldre kompisar som redan är i arbetslivet så att vi har mest roligt och diskuterar inte så mycket om det.”

Frågan om vad ungdomarna ska bli diskuterar de flesta av dem med sina klasskompisar och kompisar utanför skolan. En uttrycker det så här: ”Dom som vet vad dom vill bli är ju lyckligt lottade!” Bland dem som vet vad de vill, och även dem som går program med praktisk inriktning diskuterar de inte så mycket. ”... vi diskuterar inte så mycket vår framtida yrkesroll. Vi vet redan i stort sett hur vi kommer att arbeta någorlunda. ... vi är väldigt självsäkra att vi kommer att få jobb om vi går färdigt utbildningen ... vi kommer att ha dom kunskaper som gör att vi kommer att bli attraktiva på arbetsmarknaden helt enkelt. Vi kommer att vara eftertraktade.” De vet vad de har framför sig och deras framtid är konkret.

Nivån som diskussionen kring arbetslivet ligger på är ”vad ska du göra sen” och ”jag ska göra det och det”, men ungdomarna ser inte sig själva som en del av arbetslivet och diskussionen ligger heller inte där än. De tror att det kommer att bli mer diskussioner bland klasskamrater ju närmare studenten de kommer. ”... det blir nog mer och mer ju närmare man kommer.”

Fokus i diskussionerna ligger främst på att fullfölja det som de håller på med, alltså att nå slutet i utbildningen och att ha så kul som möjligt på vägen. Även de elever som uttrycker att de valt fel utbildning vill gå ut skolan för att sedan kunna ändra sin framtid. ”Jag är mer så praktisk så jag skulle hellre velat gå el eller bygg eller fordon eller nåt sånt. ... Så då får jag ju försöka att gå lärling eller nåt sånt hos någon snickare.” På frågan om hur de fått information och upptäckt att de valt fel utbildning svarar de att det är från kompisarna de hört om andra utbildningar och sedan omvärderat sin egen situation. ”Dom upptäcker väl att dom borde ha läst nåt annat för att ha lättare att bli det dom vill. ... det är väl från andra kompisar troligtvis liksom – ja jag går barn och fritid och vi gör det och det, och liksom så kanske.”

4.1.3 Media

Det vi i första hand frågade under temat media var vilken bild de fått av arbetslivet utifrån teve och dagstidningar och om och hur de påverkas av det. En av ungdomarna uttrycker sig så här: ”Ja på teve har dom det ju roligt och trevligt på sina jobb måste jag ju säga. Men jag tror att det är något liknande som man ser på teve som i det verkliga livet. När man kollar på sina serier på teve så är det ju olika jobb var man än tittar, något på akuten där och något där på något företag och dom har alltid lika kul var dom än är.” Ungdomarna väljer att använda sig av Internet om det är något som de undrar över gällande allt från utbildningar till fackliga frågor. De kollar utbildningar och skolor men läser inte nyheter på Internet. Det är klart framträdande att det inte är många som läser dagstidningar eller tittar på nyheter på teve. ”Men jag tittar inte på nyheterna. ... Vi har kommit underfund med att det är ingen av oss som läser tidningen så därför blir det inte mycket diskussion där.” Nyheter och artiklar diskuterar de i väldigt liten utsträckning med familjen, i skolan eller på fritiden. De anser dock att kvällstidningar ger en felaktig bild. ”Dom ger den bilden som dom tycker det borde vara eller som dom vill. ... kvällstidningarna dom vill ju ha det lite häftigare och sånt.” Dagstidningar och teve visar mer på verkligheten med tyngdpunkt på det negativa. ”Ja det är ju bara så att i media brukar, tar ju bara upp det negativa hela tiden, och det är ju oftast problem, asså problemställningar, som tas upp som behövs lösas.” Det är ett flertal av ungdomarna som lagt märke till debatter som pågår men uttrycker det så här: ”Man påverkas av det om man inte har kontakt med arbetsmarknaden. Jag har ju inte den kontakten så det jag får reda på påverkar mig. Men har man kontakter så påverkas man inte så mycket.” Ungdomarna uppfattar trots allt att media påverkar deras tankar om arbetslivet på ett indirekt sätt, men de är också medvetna om att de inte ska lita på allt som står i tidningarna eller sägs på teve.

I två fall uttrycker ungdomarna att de känner sig trygga med det de uppfattar om svenska avtal inom facket som finns och som debatteras i media. ”... det får mig faktiskt att känna mig väldigt trygg med våra svenska avtal och sånt och jag hoppas att dom får stanna kvar. Jag har hört lite om att dom kanske försvinner, men jag hoppas att kollektivavtalen blir kvar, och att dom känns som en trygghet. Och våra fack känns också som en stor trygghet, dom ser till att vi kan, om vi skulle förlora jobben, ha stor möjlighet att få nya jobb. Så att så länge det blir kvar så känner jag mig riktigt trygg inför arbetslivet.”

4.1.4 Skola/samhälle

Ungdomarnas representation av samhället är den verklighet de befinner sig i just nu, alltså i skolan och på praktiken. Här finns kommentarer som har ursprung i hur ungdomarna uppfattar att samhället kommunicerar hur en individ i arbetslivet ska vara. Det kan vara kommentarer från lärare, facket, arbetskamrater på praktikplatsen, personer från näringslivet och högskolor som de träffar i skolsammanhang och andra vuxna som de möter i skolan, till exempel studievägledaren.

En elev beskriver samhällets krav som följer: ”Man ska ju gå i skolan och man ska gå högskolan. Man ska ha pluggat i halva sitt liv och sen ska man vara ung samtidigt och så ska man ha en bra utbildning också kan man få ett jobb.”

Många av ungdomarna framhåller hur svårt det är att tvingas välja vad de vill bli redan när de är femton år. ”... många hade panik och många blev besvikna om de inte fick sitt val.” En av intervjupersonerna har själv varit i grundskolan och informerat om programval och hänvisar till ovanstående citat i det hon möter hos grundskoleeleverna: ”det såg man ju när man var ute och informerade med en lärare, vissa satt som frågetecken när man pratade om barn och fritid och omvårdnad, -Vad är det? Många är oroliga och vet inte vad dom ska välja ...” En del av ungdomarna i studien tycker att det skulle ha funnits färre program att välja mellan i början för att sedan bli fler specialiseringar under tredje och sista året. ”... kanske ha mindre program så man slipper specialisera sig så tidigt. ... kanske man blir äldre och bestämmer vad man vill bli. ... Om man fick två år till med tre-fyra linjer och sen kan det blir hur många linjer som helst, då är man uppe i sjutton år, då är man mognare.” Denna kommentar kommer både från dem som vet vad de vill bli och dem som inte vet. Flera av ungdomarna upplever att skolans öppettid inför gymnasievalet gav en förskönad bild av hur utbildningen skulle

komma att se ut. ”Det är ju lärarna och elever och alla, -Ja det här är perfekt och du är ju som gjord för detta, och ja det är såna grejor, ja det blir lite, det är lite förskönat allting.” Vid tillfällen där eleverna pratat med lärarna har de sagt till dem att om de sköter sig i skolan kommer det att gå bra för dem i fortsättningen. En elev uttrycker det som att varje prov vägs in i prestationen och skulle det gå dåligt kan det vara början till en ond cirkel som gör att det går sämre även i framtiden. Eleven menar att varje detalj under skoltiden har stor påverkan på hur det kommer att gå i framtiden. Lärarna brukar nämna att det är viktigt att ungdomarna vet vad de vill bli och att de ska leta efter information, men informationen diskuteras inte utan lärarna fungerar som stöd och uppmuntran i sökandet efter information.

Kommentarerna om praktik är att de som inte har praktik vill ha det. ”... Man hade kunnat få en bättre uppfattning om vad som väntar och vad man behöver göra för att förbereda sig för att komma ut. ... Just att få uppleva det själv, inte bara få höra det från andra och lite skriftligt och teoretiskt och så vara med om det själv, man tolkar ju det på sitt sätt.” ”Det är lite synd, för det är så mycket man lär sig när man är ute och praktiserar, det är många som gör det och får testa på egen hand. Man får se livet precis som det är, man är inte skyddad som i skolan.” De som har praktik tycker att det ger en bra insikt i hur arbetslivet fungerar. ”Den tycker jag är väldigt bra i och med att det mesta vi lär oss som byggare det lär vi oss på praktiken i stort sett.” Praktiken ger ett komplement till den teoretiska undervisningen och ses som ett avbräck i verksamheten. ”Det är ju bra, allra bäst var det ju i tvåan när man kom ut som ny och visste egentligen ingenting och man fick lära sig väldigt, väldigt mycket. Och det har varit en bra grund sen när man gick vidare till kurserna och läste dom på våren.” På praktiken känner ungdomarna att de verkligen får göra något och får samtidigt en inblick i hur arbete kan komma att se ut för dem när de är färdigutbildade. ”... första gången vi var där så gjorde vi ett stort projektarbete ... nu när vi kom tillbaka så märkte vi att dom hade följt det som vi sagt ... det kändes skönt att dom tog oss på allvar.” De får även kontakter som kan leda till jobb efter gymnasieutbildningen. ”Det är mycket kontakter och så, som gäller på arbetsmarknaden.”

Vissa elever har fått möjlighet att praktisera utomlands och någon av lärarna har jobbat utomlands och berättat om sina erfarenheter. I flera fall får ungdomarna sommarjobb genom sin praktikplats och skolan förmedlar även andra jobb till de elever som är under 18 år. ”Ja, via skolan så skriver man bara på en lapp och skickar man in den och sen går den runt på de ställen man valt och sen väljer dom vilken dom vill ha.” Eleverna upplever detta som mycket

positivt och de ser det som en chans att få arbeta. När det gäller studiebesök så är det inte många av de intervjuade som varit på någon arbetsplats. De har främst gjort besök på högskolor inför det framtida valet. ”... vi har varit på Lunds Universitets studiebesöksdag eller vad man ska kalla det, där man kan gå omkring på de olika programmen som dom erbjuder och kolla lite och få information och fråga och höra oss för.”

Främst hos de praktiska programmen har fackliga företrädare gjort besök och berättat om hur arbetsmarknaden ser ut och om regler och föreskrifter. ”Ja för tillfället ser det ljust ut ju men det kan svänga.” ”Sen ... kommer facket och besöker oss emellanåt under studietiden ... informerar oss om hur ... arbetsmarknaden ligger till och lite sånt.” ”När facket är ute och pratar så säger dom en sak och när vi är ute själv på APU:n då så märker vi att det kanske inte alltid stämmer.”

Studievägledaren har varit och informerat i vissa klasser och en del av ungdomarna har gjort besök hos studievägledaren för att ställa frågor om utbildning och arbete. En elev uttrycker mötet med studievägledaren så här: ”... man kan gå och prata med syon... men det är liksom inte en diskussion. Går man och frågar syon så får man ett papper och hon säger läs. Jag skulle vilja prata med människor som har det här yrket... syon har inte jobbat där”. Skolan anordnar även att vissa av eleverna får åka på mässor där det finns både kontakter från arbetslivet och från högskolor och universitet. ”... det var i våras så åkte vi upp en hel dag till Göteborg då och gick på stora fackmässan.”

4.1.5 Sammanfattning

Ungdomarna i studien framhåller att när det gäller arbetslivet är det bäst att lita på sina föräldrar och släktingar, men de säger också att det är nödvändigt att lita på personer de möter i olika sammanhang, till exempel arbetskamrater på praktikplatsen. Viktigt är även att lyssna på lärare och personer från fackförbunden. De säger att det är lättare och bättre att lita på personer som de interagerar med direkt än den information som kommuniceras via media.

4.2 Ungdomarnas bild av sitt framtida arbetsliv som diskurs

Här presenteras bilden av arbetslivet som de intervjuade ungdomarna har gett under intervjuerna. Bilden är en sammanfattning av vad de sagt och visar inte på något sätt den enskilda individens egen uppfattning. Den uppvisar diskursens omfattning, med det menat mellan vilka punkter som deras bild ligger. Inom den finns, på den ena sidan, en beskrivning

av hur uppfattningen om arbetslivet är, och på den andra sidan beskrivs arbetslösheten. Deras ord blir tillsammans en bild med många nyanser på temat arbetsliv.

4.2.1 Arbetslivets innehåll

Det grundläggande i arbetslivet menar ungdomarna är att arbeta, tjäna pengar, försörja sig och att ha ett fast jobb. Det innebär också att vara på arbetsplatsen under långa dagar och att stanna kvar på samma arbetsplats under längre tid, eller åtminstone inom samma bransch, i vissa fall så lång tid som till pension. ”Arbetslivet, är för mig något som är roligt, som jag ska trivas, från åtta till fyra, jag ska trivas, jag ska utbilda mig till något som jag vill jobba med till jag går i pension.” ”Arbetslivet är att finna sin roll i samhället, att fylla sin roll i samhället och få det att fungera, arbeta, tjäna pengar och försörja sig. Sitt jobb och sitt leverne. Ja, se till att tjäna ihop pengar och leva sitt liv. Ha något att röra sig med är vad det är.” Tillsammans med att tjäna pengar vill ungdomarna att arbetet ska vara roligt och att dom ska trivas på sin arbetsplats och med sina kollegor, att känna gemenskap är viktigt. De säger även att om en person trivs och har kul så gör han/hon ett bättre arbete.

Meningen med att utbilda sig till något som inte är av intresse, skapar ett missnöje som kan leda till arbetslöshet. Visserligen poängterar de att det på alla arbetsplatser finns arbetsuppgifter som är mindre roliga och givande men att de ändå måste göras och det kan de stå ut med om det är kul i det stora hela. Ungdomarna har också uppfattat att vissa jobbar med det de vill och andra med sånt som de inte vill. De inser att personer inte alltid hamnar på rätt plats med rätt jobb. Ungdomarna vill utvecklas med sina arbetsuppgifter och inte stå och stampa på samma ställe. Det innebär dock inte att de vill byta arbetsplats och arbetsområde men att de vill ha omväxlande arbetsuppgifter som gör att de känner sig behövda. ”... bara så att man gör något själv så att man inte bara får och får och får utan ger för att få, ge för att få tillbaka, det är det jag vill.” De ser även möjlighet att söka sig utanför Sveriges gränser för att söka jobb. ”Min framtid är inte riktigt helt, jag har inte bestämt helt. Jag har en del olika planer, troligtvis åker jag utomlands och jobbar om jag hittar något.”

Genom spridningen mellan praktiska och teoretiska program finns det en variation på hur arbetsplatsen kan komma att se ut. Ungdomarna som har praktisk inriktning till exempel bygg- och el/teleprogrammet, framförallt de som ska arbeta mycket med kroppen, framhåller att de är medvetna om att det finns risk för förslitningsskador och att de vill förebygga det med att vara i god fysisk kondition. När det gäller ungdomarna på teoretiska program finns

det inte klart uttalat hur deras arbetsplats kommer att se ut. Det finns en viss tendens till att inte vilja sitta stilla utan att ha ett aktivt arbete, men vad de lägger i aktiviteten är inte samma för alla. Att ha ett aktivt arbete kan vara allt ifrån att vara ute i friska luften med barn till att göra resor i tjänsten.

Inför arbetslivet, under studietiden, känner ungdomarna en stor oro som grundar sig i den press som de känner av, från de krav som omgivningen ställer på ungdomarna att de ska fullfölja utbildningen och göra det bra. De tre åren som spenderas på gymnasiet bestämmer ens fortsatta liv, att stor tyngd ligger på att välja rätt när de är femton år. I det ligger att vid varje betygssättande tillfälle, som exempelvis prov, utstakas en del av framtiden. ”Ja, det är mycket press på en, man är inte tjugo än och ändå är det så mycket man ska klara av, jag måste klara av det nu så jag inte hamnar i en ond cirkel. Det är mycket press, man kan inte misslyckas på ett prov för då kan det fortsätta så och påverka det man vill.” De menar att betygen har stor betydelse för framtiden och möjligheten att få ett arbete. Konkurrensen om de arbetsplatser som finns är stor och det är svårt att få ett arbete, därför är det viktigt att ha stor kompetens som utmärker sig mot alla andra. ”Det krävs att man har pluggat mycket. ... man får en behörighet, har man inte den så får man inte komma in. Man kan med väldigt goda kontakter få ett sånt jobb men dom kollar ju vad man har gjort, vad man har läst.” Det krävs vidareutbildning och arbetslivserfarenhet vilket inte går ihop med att vara ung vid inträdet i arbetslivet. Genomgående har ungdomarna uppfattningen om att lättaste sättet att få jobb är genom kontakter. ”Just det hos min pappa har han fixat via kontakter, via familjen så att säga. ... Det är mycket kontakter och så, som gäller på arbetsmarknaden.”

4.2.2 Arbetslöshet och arbetslösa

”Det är ju ett samhällsproblem, det är många som går dag ut och dag in och lever på bidrag, det borde finnas bättre tillgång på jobb.” Ungdomarna beskriver arbetslöshet som ett nödvändigt ont, att det inte finns några garantier för att få ett jobb efter skolan, valmöjligheterna är små och det finns inte så många jobb. Den beskrivningen skrämmer dem. Företag drar in på personal för att de inte har råd att ha så många anställda. Samhället moderniseras och mycket sköts tekniskt och människor ersätts av maskiner och datorer. En stor del av arbetsmarknaden har flyttat ifrån Sverige, ”... man ser det nästan som Sveriges förfall”. Personal finns det i överflöd inom vissa yrkesgrupper medan personal i andra yrkesgrupper får hyras in. ”... folk utbildar sig till saker som det inte finns behov av, att av en viss yrkesgrupp finns det väldigt, väldigt många och då finns det då personal i överflöd men

inga arbeten. Medan i andra yrkesgrupper så får dom hyra in personal, eller ta in personal från andra länder för att det inte finns i andra regioner och så vidare. Och ja, det kan ju va så att det kanske är just det som är av intresse, just det som man utbildar sig till, och så finns det inga jobb.” Ungdomarna säger att arbetslöshet till stor del beror på att individer har fel eller ingen utbildning, men även om en person har en hög utbildning finns det ingen garanti att han/hon får ett arbete. Samtidigt som uttalandet ”man ser ju inte en som har gått gymnasiet och högskola som är arbetslösa” gör sig gällande, så menar ungdomarna att ”det är lättare för sånna som inte har någon utbildning att fixa något litet än dom som har höga utbildningar”.

Ungdomarna menar att det finns två sidor av arbetslösheten. Den ena sidan är arbetslösa som inte vill arbeta utan flyter runt, slöar, sitter hemma och väntar, utnyttjar systemet, lever på bidrag de bryr sig inte och orkar inte skaffa jobb. Den andra sidan består av de arbetslösa som verkligen vill och kämpar för att få ett jobb, de har tvingats att bli arbetslösa och vill ändra sin situation. De som beskrivs först upplever ungdomarna som korkade och att de får skylla sig själva. De andra tycker ungdomarna synd om. ”Har dom bara sketit i det så tycker jag att det är korkat... men dom som inte kunnat få jobb, som söker och söker, tycker jag mest synd om.”

5. Analys

I detta kapitel kommer vi använda teori som tidigare diskuterats, resultaten från föregående kapitel samt komplettera detta med tidigare forskning för att på så sätt nå en djupare analys.⁶² Utgångspunkten är ett resonemang kring resultatet av studien som sätts i relation till tidigare forskning och teori för att på så sätt nå en fördjupad kunskap som delvis lämnar den empiriska nivån. Vår intention är att lyfta fram vem ungdomarna pratar med, interagerar tillsammans med, om arbetslivet, och därigenom belysa konstruktionsprocesserna.

I relationer med de signifikanta andra (främst konkreta, fysiska personer) har ungdomarna i studien skapat sin egen bild av arbetslivet, bilden finns med som en form av bevis för att interaktionsprocessen leder till något. Informationen är tolkad, analyserad och sammanfogad med den information som ungdomarna tidigare haft. I interaktionen skapas bilden och den blir generell eftersom det är flera signifikanta andra som varit med i skapandet. Resultatet av interaktionen, bilden, är inte analyserad den finns med som stöd när ungdomarnas signifikanta andra lyfts fram. Tyngdpunkten ligger på hur interaktionen sker mellan ungdomarna i studien och deras signifikanta andra, genom interaktion i processer. Avsnittet om självet visar på hur individen interagerar med sig själv och bearbetar all den information som denne får förmedlat från sin omvärld. Utifrån detta kommer individen att fatta sina beslut om hur han eller hon ska agera.

5.1 De signifikanta andra

Mönster visar på att ungdomarna tycker det är för tidigt att välja vad de vill bli redan i femtonårsåldern. De känner sig styrda av det val som gjorts och känner inte att de vet hur det är möjligt att ändra inriktning efter gymnasiet och på så sätt komma vidare i livet. Samtidigt som de säger att de utbildar sig till ett yrke, för att sen stanna där, finns det ändå uttryckt att det är okej att byta inriktning även när ungdomarna börjat arbeta. Det kan förstås genom att ungdomarna har sett signifikanta andra som bytt yrkesinriktning efter ett par år i arbetslivet. En vilja att anpassa sig till förhållandena som råder i samhället finns hos ungdomarna, att de kan tänka sig att ändra sitt yrkesval både på grund av eget intresse och även när samhället kräver det. De är medvetna om det maktförhållande som råder. Att en individ inte alltid kan leva sitt liv med fria val utan att anpassning till samhället kan komma att krävas. Ungdomarnas intresse styr till stor del vad de utbildar sig till, de vill göra något som är kul och som de trivs med. Men de är medvetna om att vissa yrkeskategorier har för mycket

⁶² Alvesson & Sköldbberg (1994), Alvesson & Deetz (2000)

personal, och att det tvärtom saknas personal inom andra kategorier. Det kan jämföras med resultatet i Fürths et al. värderingsstudie där ungdomarna säger att de är medvetna om att de kan forma sin egen framtid samtidigt som samhällets framtid formas.⁶³

Att utbilda sig till något, att bli något och göra sin plikt mot samhället och mot föräldrarna lyser igenom i ungdomarnas utsagor. Ungdomarna känner sig tvingade att läsa vidare. Ungdomarna känner sig underlägsna föräldrarna och samhället, det finns ett tydligt maktförhållande mellan dessa parter.⁶⁴ Detta beror på, enligt ungdomarna att det i samhället har skapats en arbetsmarknad som kräver allt högre utbildning även för mindre kvalificerade jobb. Teknisk utveckling har ökat kraven på personalen, och jobben har dessutom blivit färre. Det gör att skolan blir utökad för att få fram mer välutbildade individer till de jobb som finns. Hagström framhåller vikten av att studera ungdomar och arbete och hur dessa är kopplade till samhällets normer och förväntningar. Samhället är i ständig förändring genom ny teknologi och en ökad internationalisering.⁶⁵ Ungdomar studerar längre för att de är uppvuxna med att det är enda sättet att få arbete. Detta är den diskurs som lyser igenom i intervjuerna, men i vilken omfattning detta är verkligt eller ej kan vi inte uttala oss om, då inga utsagor är sanna eller falska⁶⁶, de är endast speglingar av hur ungdomarna upplever att verkligheten är i det samhälle de är en del av. När de sedan kommer ut på arbetsmarknaden vill de inte ta vilket jobb som helst. Det syns tydligt i materialet att omvärlden kommunicerar att ungdomarna inte ska behöva ta vilket jobb som helst när de utbildat sig till något på högskola eller universitet.

I intervjuerna framkommer att ungdomarna i hög utsträckning tycks välja samma gymnasieprogram som sina kompisar. Uppenbarligen upprätthåller detta någon form av trygghet och gemenskap i relationerna och för dem själva som ungdomar. Eftersom de i flera fall inte vet vad de vill bli så är deras väg dit heller inte konkret, och de sätter gemenskapen i första rummet. Ungdomarna upplever att gemenskapen väger tyngre och om de får vara tillsammans med sina kompisar löser sig resten. Gemenskapen finns i det som Charon skriver om kultur. Samhället byggs upp av att individer har något gemensamt, samhället fortlever genom att individerna sätter upp gemensamma regler, de skapar kultur.⁶⁷ Kulturen är gemensamma övertygelser människor emellan som styr samhället. Ungdomarna skapar

⁶³ Fürth et al. (2002)

⁶⁴ Becker (1966)

⁶⁵ Hagström (1999)

⁶⁶ Helkama et al. (2000); Winther Jørgensen & Phillips (2000)

⁶⁷ Charon (2004)

kulturen tillsammans och grunden finns i det som föräldrarna genom sin makt och auktoritet förmedlar till sina barn. Kulturen uppstår inte av sig själv utan i interaktionen individerna emellan. Den skapas i interaktionen mellan ungdomarna i studien och deras signifikanta andra.

Flera av ungdomarna antyder i intervjuerna att de inte vill läsa vidare på högskola eller universitet. I sin förvirring vänder de sig till sina äldre kompisar och speciellt till dem som inte har läst vidare. Dessa blir då en form av signifikanta andra som utgör förebilder för ungdomarna. Här konstrueras bilden av framtiden genom de signifikanta andra och då som en form av modeller. Innehållet i denna interaktion består huvudsakligen i att det går att klara sig även utan att ha gått på högskola eller universitet. Därigenom känner ungdomarna sig genast lite lättare till mods. I intervjumaterialet ser vi spår av att ungdomarna känner att samhället sätter upp regler om vikten av att läsa vidare, följs inte reglerna blir individen vad Becker kallar en avvikare.⁶⁸ Ungdomarna beskriver sig själva som arbetstagare som gör sin plikt i samhället, tillsammans med detta beskriver de att de som inte arbetar inte fyller sin plikt. De som inte arbetar ser inte sig själva som avvikare utan det är de som arbetar som gör det. Vad som anses vara normalt sätts upp genom kultur, det interageras individer emellan i ständiga processer, regler sätts upp och individerna i samhället påverkar varandra. Genom interaktionsprocesser blir samhället och dess regler verklighet. Det som betecknas som normalt, enligt Angelöw & Jonsson och Becker, är inte samma för alla, vi lever i olika kulturer med olika former av regler för agerande i samhället.⁶⁹ En avvikare i sammanhanget är en arbetslös individ som inte vill ha jobb, som lever på systemet och inte alls gör något för att komma ut på arbetsmarknaden. Utan att ungdomarna säger det i intervjuerna tycks de mena att de inte kommer att hamna i denna grupp, de utbildar ju sig. De som befinner sig i arbetslöshet är inte någon ungdomarna vill känna tillhörighet till. Inte heller någon av de signifikanta andra räknar ungdomarna till denna grupp.

När ungdomarna interagerar med omvärlden gör de ett val vem det är bäst att lyssna på. Det går att koppla till det Mead kallar de signifikanta andra. Utifrån den information som denna signifikanta individ interagerar formar ungdomarna sina bilder av arbetslivet. Bilderna är en

⁶⁸ Becker (1966)

⁶⁹ Angelöw & Jonsson (2000);Becker (1966)

sammanställning, en generell bild, det som Mead kallar den generaliserade andre.⁷⁰ De personer som däremot inte gör något intryck på ungdomarna sorteras bort som mindre viktiga.

Varje dag förmedlas mycket kunskap till ungdomarna och om de inte lärt sig att ta vara på det som är viktigt hade de drunknat i information. Genom att koppla informationen till den kunskap de redan har kan de sätta saker i sitt sammanhang och omvärdera den befintliga kunskap de besitter. Signifikanta andra förmedlar information om arbetslivet och trots att ungdomarna inte befinner sig i arbetslivet kan de bilda sig en uppfattning om hur det är att arbeta med hjälp av sin förförståelse och det som de andra förmedlar. Förmedlingen av kunskap sker genom symbolisk kommunikation. Symbolerna gör det möjligt att föra kunskap vidare. De är något att skapa förståelse kring.⁷¹ En av intervjupersonerna hänvisar till teveserier som svar på frågan hur media förmedlar bilden av arbetslivet. Symbolerna för något kan i vissa situationer bli mer verkliga än det de betecknar.⁷² Ett exempel på det är när karaktärer och miljöer i en teveserie blir verkliga. Dessa karaktärer blir signifikanta andra för individen⁷³ och symbolerna som till exempel gäller arbetslivet blir viktigare än vad de egentligen står för.

Materialet visar på en negativ och osäker bild av ungdomarnas framtida arbetsliv. Detta står i motsats till vad Fürth et al. kom fram till i sin värderingsstudie om 80-talisterna. I studien kom de fram till att ungdomar har en positiv och konkret bild av framtiden.⁷⁴ Ungdomarna i vår studie säger att de inte riktigt vet vad de vill, men samtidig lägger de fram många steg på vägen till att bli något. Det går att utläsa att flera av ungdomarna har bilder av vad de vill göra efter gymnasiet, men själva ser de inte dem. Kulturen i samhället har förmedlat att det är viktigt att bli något, det lyser starkt igenom i intervjumaterialet. Genom föräldrarna inriktas diskussionen till vad ungdomarna ska bli, vad de ska uppnå efter studenten. Det finns kommunikation kring olika yrkesval och medvetet eller omedvetet påverkar föräldrarna ungdomarna yrkesval. Ahlgren beskriver detta som det subjektiva handlingsutrymmet som ungdomarna har när de ska välja yrke och den stora diskrepans som kan finnas mellan vad ungdomarna vill och vad föräldrarna säger.⁷⁵ I materialet går att utläsa att vissa av föräldrarna påverkar ungdomarna indirekt att bli något som är accepterat att bli utifrån vad föräldrarna har

⁷⁰ Charon (2004); Stacey (2001)

⁷¹ Charon (2004)

⁷² Jackson & Carter (2002)

⁷³ Charon (2004), Stacey (2001)

⁷⁴ Fürth et al. (2002)

⁷⁵ Ahlgren (1999)

för framtida bild av arbetslivet för sina barn, medan andra föräldrar uppmuntrar sina barn att gå sin egen väg och göra egna val. Det finns ett klart samband med vilka yrkesval som ungdomarna har utifrån vad deras föräldrar arbetar med. Det gäller både yrken som ungdomarna vill ha och yrken som de absolut inte kan tänka sig att ha.

Det finns ett maktförhållande mellan föräldrarna och ungdomarna där föräldrarna har övertaget, eftersom de har satt upp reglerna. Maktförhållandet innebär att föräldrarna är i överläge och ungdomarna i underläge. Att ha makt innebär att tvinga någon att göra något även om individen inte vill det. Det kan ligga bakom valet till gymnasieskolan, där föräldrarna påverkat ungdomarna att välja ett visst program för att de då har störst möjlighet att läsa vidare på högskola eller universitet. Makten innebär att föräldrarna tvingar ungdomarna att tro att de måste bli något och att det inte är accepterat att bli vad som helst. För att bli något måste ungdomarna läsa vidare på högskola eller universitet, det är vad föräldrarna kommunicerar. Inom maktbegreppet finns även auktoritet genom vilken föräldrarna uppmuntrar barnen att bli något.⁷⁶ Det går att utläsa att ungdomarna vill göra som föräldrarna säger, även om det ingår att de säger emot och säger vad de tycker, vilket är en del av socialiseringsprocessen. Kopplat till Angelöw & Jonsson går det att beskriva denna makt genom att föräldrarna kan påverka sina barn eftersom de är betydelsefulla, signifikanta för ungdomarna.⁷⁷

5.2 Självet

Det märks tydligt i materialet att ungdomarna reflekterar över sin framtid och den information som de får om den från omvärlden, familj, kompisar och skola/samhälle. I en ständig bearbetning kommer de fram till detaljer som de lägger fram för sin omgivning och får respons på. Tankearbetet fortsätter och utvecklas allt eftersom, i en ständig process. De tankar och idéer som ungdomarna har kan anknytas till det som Jackson & Carter kallar ideologi. Ideologin används som ett medel att reducera osäkerhet, att upprätthålla stabilitet hos individen. Alla har sin ideologi, men delar övertygelser med andra människor.⁷⁸ Genom yttre stimuli, ny kunskap, förändras deras tankar och idéer, det pågår en ständig process i kommunikationen och i utvecklingen av individens ideologi. Det som förändras i processen är individens själv. Genom att ungdomarna socialiseras till att lyssna och ta till sig vad andra säger utvecklas de till rolltagande individer. Det betyder att det kan sätta sig in i vad andra

⁷⁶ Becker (1966), Jackson & Carter (2002)

⁷⁷ Angelöw & Jonsson (2000)

⁷⁸ Jackson & Carter (2002)

tänker och se saker ur deras perspektiv och därigenom tar ungdomarna ställning till hur de själva vill agera. Under processen tillfogas kunskap till den befintliga och ungdomarna tar ställning och omformar sitt själv.⁷⁹

Ungdomarna i studien framhåller att det är viktigt att arbetet är kul och meningsfullt. Vi kan se att de fått den uppfattningen genom att de varit på olika arbetsplatser men också genom att ta del av omgivningens erfarenheter. Det sammanfaller med resultatet i Arbetsmiljöinstitutets studie om ungdomars villkor nu och i framtiden, där kraven på arbetets meningsfullhet är högre än hos tidigare generationer.⁸⁰

⁷⁹ Becker & McCall (1990); Charon (2004)

⁸⁰ Gamberale, Hagström & Tesarz (1993)

6. Slutdiskussion

Ungdomarna i studien befinner sig ett halvår från studenten och har ännu inte bestämt vad de ska göra när gymnasietiden är slut. Allt av vikt som de får kommunicerat till sig befinner sig i en bearbetningsprocess inom varje enskild individ som ingått i studien. Det har formats genom socialiseringen både hemifrån, i skolan och från samhället i stort och utifrån det skapar de ett eget vetande om vad som är det acceptabla sättet att gå vidare på efter gymnasiet. De vill följa sina föräldrars råd men samtidigt ska arbetet vara meningsfullt och kul. De känner tillit till föräldrarna, de främsta signifikanta andra, som vi ser det. Samtidigt lever ungdomarna i ett maktförhållande underställda sina föräldrar. Ungdomarna vänder sig till kompisarna för att kommunicera den information som föräldrar och skola/samhälle förmedlar, och tillsammans känner de en gemenskap, det råder inget synbart maktförhållande mellan ungdomarna och deras kompisar. Ungdomarna formas enligt kulturen i samhället, de uppmanas att följa reglerna för att inte hamna utanför.

Intervjuerna skapade ett utrymme för ungdomarna att reflektera över sitt framtida arbetsliv och även kring vem de interagerar med gällande den kunskap/information som rör det. På så sätt påverkade studien dem, och några aha-upplevelser inföll hos ungdomarna. I interaktionen under intervjuerna blev ungdomarna medvetna om den information som de har om arbetslivet och hur de själva passar in i bilden av sitt framtida arbetsliv. En av ungdomarna insåg att bilden var en blandning av båda föräldrarnas yrkesval och vad de förmedlat om det. Informationen finns hos var och en av ungdomarna och i intervjusituationen lyftes den fram och interagerades, därigenom blev den medvetandegjord och meningsfull för dem.

Verkligheten konstrueras ömsesidigt genom relationer och det går inte att sätta en gräns mellan den egna identiteten och de sociala strukturerna, de påverkar varandra och är i ständig förändring. Genom att studera de interaktionsprocesser som leder fram till de bilder som ungdomar har av arbetslivet och analysera dessa skulle de bli användbara i till exempel anställningssituationer eller som material till utveckling av kursplaner för grundskola och gymnasieskola.

Efter att ha studerat de konstruktionsprocesser som ligger bakom ungdomars bilder av arbetslivet, det vill säga interaktionen mellan ungdomarna och deras omgivning där utbytet av information äger rum, dyker det upp frågor som inte är relevanta för denna studie men som kan användas i framtida studier.

Fackliga företrädare hade en liten betydelse som signifikanta andra. I två av de praktiska utbildningarna var företrädare ute och informerade och deras ord vägde tungt i förhållande till vad skolan och praktik-arbetsplatserna förmedlat. Frånvaron av fackförbund på de övriga utbildningarna kan ifrågasättas, anses det inte lika viktigt att informera om vad facket står för även om utbildningarna är teoretiska? Detta skulle kunna vara grunden för en vidare studie inom ungdomsforskning.

Förväntningar från vår sida inför studien var att medias roll skulle vara större. Det visade sig att det inte stämde, ungdomarna läser inte dagstidningar och tittar sällan på nyheter på teve. Internet användes heller inte för att läsa nyheter. I en senare studie skulle det vara intressant att studera varför det ser ut så här, har media spelat ut sin roll som förmedlare av information.

Referenser

Ahlgren, Rose-Marie (1999). Det subjektiva yrkesvalet. I Hagström Tom (red.). *Ungdomar i övergångsåldern – handlingsutrymme och rationalitet på väg in i arbetslivet*. Lund: Studentlitteratur. S. 89-108.

Alvesson, Mats & Deetz, Stanley (2000). *Kritisk samhällsvetenskaplig metod*. Lund: Studentlitteratur.

Alvesson, Mats & Köping, Ann-Sofie (1993). *Med känslan som ledstjärna. En studie av reklamarbete och reklambyråer*. Lund: Studentlitteratur.

Alvesson, Mats & Sköldberg, Kaj (1994). *Tolkning och reflektion: vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Lund: Studentlitteratur.

Angelöw, Bosse & Jonsson, Thom (2000). *Introduktion till socialpsykologi*. Lund: Studentlitteratur.

Asplund, Johan (1987). *Det sociala livets elementära former*. Göteborg: Bokförlaget Korpen.

Becker, Howard S. (1963). *Outsiders – studies in the sociology of deviance*. New York: The free press.

Becker, Howard S. & McCall, Michal M. (1990). *Symbolic interaction and cultural studies*. Chicago: The university of Chicago Press.

Berger, Peter L & Luckmann, Thomas (1966). *The social construction of reality A treatise in the sociology of knowledge*. New York: Doubleday & Company, INC.

Charon, Joel M. (2004). *Symbolic interactionism An introduction, an interpretation, an integration*. New Jersey: Pearson.

Fürth, Thomas, Holmberg, Ingvar, Larsson, Ola & Raaterova, Mikael (2002). *80-talisterna kommer – om kollektiva egoister, självupppoffrande livsnjutare och andra ungdomar*. Uppsala: Författarna och Konsultförlaget.

Gamberale, Francesco, Hagström, Tom & Tesarz, Maria (1993). *Vad är ett bra arbete? Uppfattningar bland gymnasieungdomar*. Solna: Arbetsmiljöinstitutet.

Hagström, Tom (1991). *Den goda arbetsmiljön. Ungdomars villkor nu och i framtiden*. Solna: Arbetsmiljöinstitutet.

Hagström, Tom (1999). Ungdomars förhållningssätt till arbete. I Hagström, Tom (red.). *Ungdomar i övergångsåldern – handlingsutrymme och rationalitet på väg in i arbetslivet*. Lund: Studentlitteratur. S. 109-134.

Hagström, Tom & Selander, Ulla Britt (1994). *Ungdomars möjligheter i arbetslivet. En intervjustudie av "nyckelpersoner"*. Solna: Arbetsmiljöinstitutet.

Helkama, Klaus, Myllyniemi, Rauni & Liebkind, Karmela (2000). *Socialpsykologi – en introduktion*. Malmö: Liber Ekonomi.

Jackson, Norman & Carter, Pippa (2002). *Organisationsbeteende i nytt perspektiv*. Malmö: Liber Ekonomi.

Joas, Hans (1997). *G. H. Mead A contemporary re-examination of his thought*. Cambridge: The MIT Press.

Jonsson, Britta (1999). Unga vuxna, deras livsprojekt och tankar om framtida yrke. I Hagström Tom (red.). *Ungdomar i övergångsåldern – handlingsutrymme och rationalitet på väg in i arbetslivet*. Lund: Studentlitteratur. S. 58-88.

Nygaard, Thomas (1996). *Sociologisk handlingsteori*. Lund: Studentlitteratur.

Nylén, Ulrica (2005). *Att presentera kvalitativa data. Framställningsstrategier för empiriredovisning*. Malmö: Liber Ekonomi.

Ryen, Anne (2004). *Kvalitativ intervju – från vetenskapsteori till fältstudier*. Malmö: Liber Ekonomi.

Stacey, Ralph D. (2001). *Complex responsive processes in organization.s Learning and knowledge creation*. London och New York: Routledge.

Valdemarsson, Bengt (1985). *Förväntningar inför arbetslivet En longitudinell studie hos några ungdomar av förväntningars uppkomst och deras betydelse för inställningen till arbetslivet i industriföretag*. Stockholm: Stockholms Universitet.

Widerberg, Karin (2002). *Kvalitativ forskning i praktiken*. Lund: Studentlitteratur.

Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise (2000). *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.

Wright, Moira von (2000). *Vad eller vem? En pedagogisk rekonstruktion av G. H. Meads teori om människors intersubjektivitet*. Göteborg: Daidalos AB.

